

KOMEKON

Av CUNCTATOR

NÄR ANDRA världskriget slutade insåg Förenta Staterna omedelbart den politiska fara som hotade genom den europeiska misären. Det erbjöd därför snabb hjälp genom sin s. k. Marshallplan för att lindra den värsta nöden. Polen och Tjeckoslovakien, vilka hamnat i kommunistblocket, accepterade det amerikanska erbjudandet. Men det dröjde inte länge förrän Stalin, som hade näsa för vart ekonomiska förbindelser kunde leda i politiskt hänseende, sade stopp och tvingade de båda länderna att tacka nej till den västliga hjälpen.

I stället inrättade han en östblocksorganisation för inbördes ekonomisk hjälp. Enligt sovjetisk uppfattning skulle den göra alla andra biståndserbjudanden överflödiga. I januari 1949 förklarade Bulgarien, Polen, Rumänien, Sovjetunionen, Tjeckoslovakien och Ungern, att de bildat »Rådet för ömsesidig ekonomisk hjälp», i väster ofta kallat Komekon eller CMEA (Council of mutual economic aid). I februari anslöts Albanien, och i september 1950 infogades även Östtyskland i den nya organisationen. Rådet presenterade sig självt som »en orga-

nisation av suveräna stater, uppbyggd efter principerna om fullt likaberättigande, ömsesidig aktning för nationella intressen, vänskaplig hjälp och icke-inblandning i inhemska angelägenheter». Egentligen skulle det vara en organisation för de europeiska kommuniststaterna. Men man ville vara generös och förklarade att även icke-kommunistiska europeiska länder i princip kunde få ansluta sig. Förutsättningen för detta var emellertid, att de accepterade rådets grundsatser och bemödade sig om ett vidsträckt ekonomiskt samarbete med de s. k. folkdemokratierna och Sovjet.

Jugoslavien kände sig kallat. Det var ju både europeiskt och kommunistiskt och ville tydligen beflita sig om nära ekonomiska förbindelser med de övriga kommuniststaterna. Men Tito hade kommit på kant med Stalin 1948 med det kända resultatet att Jugoslavien blivit utslutet ur den moskovitiska enheten. Ansökan avslogs, såvitt bekant utan motivering. Det dröjde ända fram till 1956 innan Jugoslavien fick vara med, men endast som observatör. Sen dess har det till och från deltagit i sammanträdena med ob-

servatörer. Det sker emellertid med viss misstänksamhet från de moskvatrognas sida.

De icke-europeiska kommuniststaterna får i princip inte vara med i rådet. De har emellertid sen länge deltagit som observatörer, tydligen utan någon större misstänksamhet från de ordinarie medlemmarnas sida.

När Rådet för ömsesidig ekonomisk hjälp kom till, var försörjningsfrågan det *mest brännande problemet*. Det är därför inte förvånande, att man som organisationens främsta uppgift såg en kraftig ökning av befolkningens levnadsstandard. Vidare skulle rådet främja ekonomiskt samarbete mellan medlemmarna. Dessutom skulle det »motverka och förhindra imperialistisk inblandning i de deltagande ländernas inre politiska liv».

Komekons *administrativa uppbyggnad* följer i stort sett mönstret för internationella organisationer av detta slag. Dess högsta beslutande organ utgöres av *rådsförsamlingen*. Medlemsländerna representeras i denna vanligtvis av ministern för utrikeshandeln och/eller ordföranden i den statliga planeringskommissionen. Andra ministrar och statsfunktionärer kan uppträda som rådgivare. Rådet skall stadgeenligt sammanträda en gång om året. Detta sker i en viss turordning i de olika medlemsländernas huvudstäder. Ordföranden växlar för var gång.

Det verkställande organet utgöres

av *representantskapet*, som stadgeenligt skall sammanträda minst två gånger i månaden. Det har permanent säte i Moskva. Det drar upp riktlinjerna för rådets verksamhet, vilka sedan skall godkännas av rådsförsamlingen. Det sköter vidare löpande ärenden och leder sekretariatets arbete.

Sekretariatet har hand om organisationens administrativa arbete och representerar denna vid olika östblockskonferenser. Det förestås av en permanent sekreterare, som skall vara sovjetmedborgare, och två vice sekreterare, vanligtvis tagna från något annat medlemsland.

Förutom dessa organ har så under årens lopp bildats en mängd *stående expertkommissioner*. De berör såväl det ekonomiska, vetenskapliga och tekniska området. Deras huvudsakliga uppgift är: att ge rekommendationer för plankoordinering på lång sikt; att genomföra standardisering och specialisering; att utbyta teknisk information och leda forskning om gemensamma projekt.

När CMEA började sitt arbete 1949, förelåg det en viss igångsättningsaktivitet, men den ebbade ut relativt snart. Tiden fram till 1954 tycks i stort sett ha använts till att utan större energi organisera de direkta handelsförbindelserna mellan medlemsstaterna. Något mera utbrett samarbete på det ekonomiska planet kunde man inte märka. Snarare föreföll det som om medlems-

länderna — trots deklARATIONERNA om samarbete vid rådets start — följde Stalins formel »att bygga socialismen i vart land för sig». Varje lands långtidsplaner uppvisade likartade drag. Dubbleringarna var lätt påvisbara.

Efter 1954 blev det uppenbarligen mer liv i organisationen. Tendensen till ekonomiskt samarbete blev mer påtaglig. Femårsplanerna synkroniserades med Sovjetunionens. Samtidigt påbörjades en viss specialisering av produktionen. Den var till en början inte särskilt utpräglad, utan rörde sig huvudsakligen om en viss samordning av kvaliteter och kvantiteter. Aktiviteten i arbetet tilltog och kulminerade vid sjunde plenarförsamlingen i maj 1956 i Östberlin. Man drog nu upp riktlinjer för en mera detaljerad samordning av medlemsstaternas långtidsplaner. Särskild uppmärksamhet ägnades åt råvaruförsörjningen. Planeringen gynnade Sovjetunionen på de övriga ländernas bekostnad.

Det hela tog emellertid ett brått slut. Oroligheterna i Poznan på sommaren och revolterna i Ungern och Polen på hösten vände snabbt upp och ned på samarbetsplanerna från mötet i maj. Det torde inte vara för mycket sagt, att hela komekon-byggnaden snabbt brakade ihop, och att — om man ville fortsätta — man fick reorganisera arbetet från grunden.

Det hölls visserligen flera sammanträden under 1957, men det var

först i maj 1958, som man konsoliderat ställningen någorlunda. En stor CMEA-konferens avhölls då i Moskva, i vilken såväl politiska som ekonomiska toppfigurer från medlemsstaterna deltog.

Resultatet blev, att Sovjetunionens makt inom organisationen inte längre kläddes i så ostentativt diktatoriska former som tidigare. En viss »demokratisk» förhandlingsordning säges ha införts och i den mån Sovjet vill driva igenom impopulära önskemål måste detta ske på ett mindre påfallande sätt än tidigare med anlitanande av diskreta bakvägar. Moskvamötets resultat innebar vidare, att medlemsländerna gick med på en skärpt specialisering av produktionen. Man syftade till en arbetsfördelning inom blocket. Några medlemsstater skulle slopa eller inskränka vissa industrier, medan andra skulle utvidga och förbättra samma slags industrier alltefter vart och ett lands förutsättningar för ifrågavarande produktion. Råvaruförsörjningen skulle infogas i varje lands planering och anpassas efter ett ömsesidigt distributionssystem. Planeringen skulle nu även baseras på verkliga långtidsplaner, s.k. perspektivplaner, som skulle sträcka sig ända till femton år framåt i tiden.

Alla dessa beslut tyder på att Östblocket gått ännu några steg i riktning mot en övernationell extra långsiktig planering för att fullfölja den ekonomiska integrationen på ett effektivt sätt.

En sådan övernationell planering är emellertid något, som tydligen inte är populärt överallt i Östblocket. Förra chefen för den sovjetiska statliga planeringskommissionen, Kosygin, försäkrade nämligen uttryckligen, att det inte vore frågan om någon övernationell organisation. De enskilda ländernas suveränitet komme icke att beröras. Samma försäkringar har också senare upprepats bl. a. vid CMEA-mötet i Tirana i maj förra året.

Allt tyder på, att det finns gott om vested interests och ekonomiska särintressen inom Östblocket, vilka många gånger är svåra att bemästra centralt. Bakom CMEA:s väl neddragna rullgardiner förnimmar man då och då familjegräl om räntesättning på lån till icke-kommunistiska länder, om prioritetsleveranser till länder utanför blocket, om råvaruförsörjning, om prissättningar och liknande.

Av detta skall man dock inte låta förleda sig att tro, att Östblockets ekonomiska samarbetsorganisation håller på att gå i baklås. I huvudsak visar den en ständigt förbättrad effektivitet och tilltagande betydelse.

Från väster bör man dock inte vara blind för de grundläggande svårigheter som organisationen har att kämpa med. Dess största svårighet torde sålunda vara att bestämma

vilket medlemsland som är bäst ägnat för att utveckla den eller den industrien. Med andra ord: var ger investeringarna bästa resultat? Ett annat problem anknyter till prissättning och kostnadsberäkning. För att Östblocket skall kunna jämföra sina kostnader internationellt måste de priser som de är baserade på vara internationellt jämförbara, vilket de f. n. inte är. En annan viktig fråga är kravet på en hög intrablockal rörlighet beträffande kapital, arbete, teknik och företagskunnande. Till en stor del avhänger denna rörlighet på Sovjets villighet och förmåga att hjälpa till med finansiering och uppbyggnad av företag i andra östblocksländer. Vill det och kan det skicka kapital, råvaror och teknik i tillräcklig utsträckning till de andra blockländerna?

Viljan torde väl finnas, i varje fall såtillvida som den ekonomiska integreringen av Östblocket är ett av medlen för att upprätthålla Sovjets politiska hegemoni över de övriga medlemsstaterna. Härvidlag torde det allmänt sett gälla, att det är vida svårare att genomföra en ekonomisk integration utan att upphäva suveräniteten för de ekonomiskt svagare länderna då det gäller centraldirigerade stater än då det gäller stater med marknadsekonomi.